

Ararat

Ararat, Atom Egoyan, 2002

Quan la negació i l'oblit de la memòria històrica col·lectiva provoca dolor i torbament.

El genocidi armeni

Des d'antic, Armènia fou una nació forta políticament i cultural. En el s.XVII fou annexionada pels imperis otomà, rus i persa. En el s.XIX la «qüestió armènia» esclatà dins l'Imperi Otomà, quan el 1870 van començar massacres sistemàticament planificades.

El moment culminant el marca el període que va de 1915 a 1923, quan la població armènia d'Anatòlia fou assassinada o deportada a zones desèrtiques on irremeiablement va morir. Quan Atatürk proclamà la República Turca el 1922, més d'un milió d'armenis havien mort; tres milions havien estat desplaçats; i no quedava cap vestigi cultural ni arquitectònic del poble armeni en territori turc. Els refugiats emigraren majoritàriament als EUA, França, Líban, Síria i Iran.

L'URSS va acceptar d'establir una república soviètica armènia en la regió que annexionà. Actualment, aquesta espai conforma un estat independent, el creixement econòmic del qual depèn en gran mesura de les inversions dels prop de 7 milions d'armenis que resideixen a l'estranger.

El genocidi armeni és el primer que va succeir al s.XX, i, tanmateix, ha estat sistemàticament negat i activament oblidat per Turquia; fins el punt que el desconeixement històric persisteix arreu. Avui dia, films com *Ararat* encara provoquen censures a Turquia i incidents diplomàtics: com quan el film inaugurà el Festival de Cannes 2002. En canvi, els armenis han transmès, generació rere generació, la memòria dolorosa de la seva persecució i extermini.

Egoyan i el seu passat

Atom Egoyan (1960) és un dels directors canadencs actuals més interessants. Nascut a Egipte, fruit d'una família armènia fugida del genocidi que poc després emigrà a Canadà. Egoyan fou educat totalment en la cultura canadencs, fins que a la universitat s'enfrontà amb la seva pròpia identitat armènia.

Ja en films anteriors existien tímides evocacions a la cultura familiar, però no ha estat fins *Ararat* que Egoyan explora en profunditat el tema de la identitat armènia a través de la (des) memòria de la història. Aquesta recerca, tanmateix, no ha estat gens fàcil ni pel propi Egoyan, i

per sortir-se'n fa ús d'un recurs cinematogràfic: el film dins d'un film. D'aquesta manera, Egoyan no només parla de la història recent d'Armènia a través de la memòria dels seus supervivents, sinó que fa una reflexió sobre el seu propi procés de recreació històrica (les dificultats i les llicències), a través del seu *alterego*, l'Edward Saroyan.

La sinòpsi del film

Un reconegut director de cinema armeni, l'Edward Saroyan, arriba a Canadà per realitzar un film sobre el setge de 1915 a Van, una ciutat armènia, a partir de la memòria viva dels seus supervivents. En la realització del film s'hi barreja realitat i ficció: la història del genocidi i les seves conseqüències amb els supervivents i la història personal dels actors/actrius dels films, tots ells tenen en comú la seva nacionalitat armènia. Així, tenim, Arshile Gorky, supervivent del setge de Van, que realitza els escenaris pel film; Ani, l'acadèmica armènia que oblida; Cecile, que coneix com el seu pare fou mort en intentar assassinar un diplomàtic turc; Raffi, el jove que viatja a Armènia per buscar les seves arrels.

Memòria i oblit

En les notes de producció, el propi Atom Egoyan analitza en profunditat el seu film. «Crec- diu ell- que l'aspecte més dramàtic de la història recent armènia no és tant la manera en que succeí el genocidi; sinó com és sistemàticament negat (...) En el moment que em vaig posar a escriure el guió, una de les meves preocupacions era què significava explicar una història d'horror. I en aquest cas, l'horror no és només l'haver viscut el genocidi, sinó el constant horror de viure amb un fet que sistemàticament t'és negat que et passés (...) És important, doncs, adonar-se de la gran tasca que fa el director del meu film-dins-del-film. Saroyan s'enfronta a una tasca imponent: serà el primer cineasta que mostrarà imatges d'un fet no documentat fotogràficament, al mateix temps que ha d'homenatjar a aquells/es que ho van viure de prop, és a dir, la memòria de la seva pròpia família. (...) L'*Ararat* de Saroyan és un intent sincer de mostrar el que succeí, tot i que a cops massa èpic, ja que és a partir de les narracions i imatges apreses de la mare. En el film-dins-del-film és reflecteix, doncs, el procés de recreació de la història feta pels fills dels supervivents».

«Afegir- continua Egoyan- que vaig voler situar ambdós films, el meu i el de Saroyan, en l'actualitat perquè ambdós estiguéssim con-nectats no només amb la memòria històrica, sinó també amb la seva negació. Per aquest motiu molts dels conflictes que se succeeixen en el film estan determinats també per les dificultats i els compro-misos que s'adquireixen quan es vol representar una atrocitat que activament s'esborra dels llibres d'història. Com un/a artista pot

parlar de l'inexplicable? Què significa escoltar-ho? Què passa quan ve negat? En aquest sentit, el meu film, tot i que és dens i complicat de seguir, és la història de la transmissió d'un trauma».

Sens dubte allò que s'explica a *Ararat* és un argument nou dins la filmografia d'Egoyan, però tanmateix existeixen moltes referències a films seus anteriors. Aquells/es que no li coneixeu la filmografia, us trobareu potser que aquestes històries (supèrflues) sobrecarreguen l'argument central de la pel·lícula. Però cal entendre-ho com una fórmula més d'Egoyan per tancar el seu particular procés de reflexió, com a armeni sobre: la memòria, la identitat i la creació artística. Aquells/es de vosaltres que li seguïu la filmografia, gaudireu d'aquesta narració el·líptica, amb referències a *Exotica* –la història de la duana, a *The Sweet Hereafter* –la història de l'incest, i a *Calendar* –la vídeo filmació a Armènia.

En qualsevol cas, es tracta d'una interessant reflexió sobre la història i la seva (des)memòria, la identitat cultural i la seva construcció, la violència i les seves conseqüències, el pes de la culpa i el dolor per la pèrdua de persones estimades; feta per un dels autors cinematogràfics més interessants de Nordamèrica.

Fitxa tècnica

Equip tècnic

Direcció i guió: Atom Egoyan
Producció: Atom Egoyan i Robert Lantos
Música: Mychael Danna
Fotografia: Paul Sarossy
Muntatge: Susan Shipton
Vestuari: Beth Pasternak
Decorats: Phillip Barker
País: Canadà
Any: 2002
Durada: 120 minuts

Equip Artístic

Charles Aznavour: Edward Saroyan
Arsinée Khanjian: Ani
David Alpay: Raffi
Christopher Plummer: David
Elias Koteas: Ali/Jevdet Bey
Bruce Greenwood: Martin/Ussher
Marie-Josée Croze: Celia
Eric Bogosian: Rouben
Simon Abkarian: Arshile Gorky

Filmografia

2002
Ararat

1999
Felicia's Journey

1997
The Sweet Hereafter

1994
Exotica

1993
Calendar

1991
The Adjuster

1989
Speaking Parts

1987
Family Viewing

1984
Next of Kin